

KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDEKİ NİCEL GELİŞİMİ

KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDEKİ NİCEL GELİŞİMİ

Prof. Dr. Cevat GERAY

I- KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kooperatif davranışların, birlikte iş yapma ve karşılıklı yardımlaşma, işbirliği ve birleşke (kooperatif) oluşturma geleneğinin insanlığın geçmişi kadar eski olduğu anlaşılmaktadır. İkel toplumdan bu yana, insanların tek başlarına yeneemedikleri kimi güçlükleri yenmek için işbirliği yapma yoluna gittikleri, böylece ekonomik açıdan yarar sağladıkları bilinmektedir. İşbirliği ve birleşkenin örgütlenişi toplumun' bulunduğu çeşitli aşamalara göre farklı farklı biçim almaktadır. İşbölümü ve uzmanlaşma arttıkça ortaklaşa çalışmanın daha belirgin dayanışma ve yardımlaşma boyutlar kazanmış, çağdaş kooperatifçilik anlayışına elverişli düşünsel, toplumsal, ekonomik koşullar ortaya çıkmıştır. Çağdaş anlamda kooperatif örgütlenmeler, tıpkı sendikacılık gibi, endüstri devriminden sonra işçi sınıfının geçim ve çalışma koşullarının ağırlığından doğan sorunların yoğunluk kazanması üzerine, çalışanların karşılaştıkları ortak sorunların birlikte çözmek amacıyla yeni yeni dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma arayış-larına yönelmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Gerçekten tüketim alanındaki ilk kooperatifi İngiltere'de "Rochdale öncüleri" olarak tüm dünyaya ün salan ve Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) nin sonradan kooperatifçilik ilkeleri olarak benimsediği temel kuralları uygulamış bulunan 28 dokuma işçisi 1844 yılında kurmuştur. Fransa'da 1831'de ilk kooperatif marangozlarca kurulmuş, bunu 1835 yılında Lyon'da tüketim kooperatifinin kurulması izlemiştir. Almanya'da, 1849'da, "esnaf hammadde alım kooperatifi", 1850'de de "esnaf kredi kooperatifi" kuruldu. Schulze Delitzsch adıyla anılan esnaf kredi kooperatifçiliğinin ilkeleri de böylece atılmış oldu. Almanya'da 1847 yılındaki kötü hasat mevsiminde zarar eden küçük çiftçilerin borçlanmaları, sefalet içine düşmeleri üzerine kasaba belediye başkanı olan F.W. Raiffesien'in öncülüğünde ilk kez bir tüketim kooperatifi olarak kurulan, fakat hemen sonra alım, kredi işlevleri de yüklenen bu kooperatifler, sonra da biriktirme ve borçlanma sandıklarını oluşturmuşlardır. Böylece, 1972'de ilk kooperatif bankaları kurulmuştur. Raiffesien ilkeleri diye bilinen kurallar küçük çiftçilerce yaşama geçirilmiş, başarıyla uygulanmıştır.

Bu ülkelerdeki başarılı örnekler kooperatifçiliğın dünyada yaygınlık kazanmasına yol açmıştır.

ULUSLARARASI KOOPERATİF BİRLİĞİ (ICA) (UKB)

Kısa sürede yeryüzünde yaygınlık kazanan kooperatif hareket, ilk kez 1895'de uluslararası düzeyde bir örgüte kavuşmuş, ICA kısa adıyla bilinen Uluslararası Kooperatif Birliği kurulmuştur. 1895'te İngiliz Kooperatifçilik Derneği'nin çağrısıyla toplanan ICA kurucular genel kuruluna, üçü gözlemci, 14 ülkeden, 160'ı İngiliz, 207 temsilci katılmıştı. Çok geçmeden yaygınlığını artıran ICA'e 1907 yılında 24 Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika ülkesinden 632 kooperatif kuruluş üye idi. 1927 'de 35 ülkeden, 48 milyon üyeyi temsil eden 100 bin kooperatif kuruluşunu çatısında toplayan 103 ulusal, 8 bölgesel birlik ICA'e üye idi. 1984'te ICA'in üye sayısı 70 ülkedeki 165 kooperatif üst kuruluşuna üye 705 bin birim kooperatife ulaşmıştır. Bu, 367 milyon kooperatif üyesinin Ulus-lararası Birlikte temsil edilmesi demektir. Çizelge- II. 1. ICA'in üye yapısını özetlemektedir.

Çizelge- II. 1'de görüldüğü gibi, ICA kuruluşundan bu yana üye sayısını büyük ölçüde artırmıştır. 1913 yılında, 23 ülkeden 3870 kooperatifin oluşturduğu 55 birliğin üye bulunduğu UKB (ICA), yalnızca 20 milyon bireysel ortağı kapsıyordu. Bugün üye kooperatif sayıları 192 katlık bir artışla 742 bine, bireysel ortak sayısı da 18 katlık bir artışla 368 milyona yükselmiş bulunuyor.

En son bilgilerimize göre, UKB 1989'da 76 ülkede, 675 bin birim kooperatifte 626 milyon bireysel üyeye sahiptir.

Uluslararası birliğin üye yapısı da zamanla değişmiştir. 20. yüzyılın ortalarında üyelerin büyük çoğunluğunu (% 62'i) kredi kooperatifleri oluşturuyordu. 1980'li yılların ortalarında birinci sırayı tarımsal kooperatifler (% 36 oranıyla) almıştır. Oysa tarımsal kooperatifler 1948'de % 18 oranıyla ikinci sırada bulunuyordu. Anlamlı bir gelişme de yüzyılın ortalarında üyelere yalnızca % 0.6 gibi küçük bir oranı oluşturan konut kooperatiflerinin % 10'a ulaşmış olmasıdır. Buna karşılık UKB üyeleri arasında tüketim kooperatiflerinin payının yarımyüzyılda % 14'ten % 10'a bir azalma göstermesi ilgi çekicidir. Fakat bireysel üyelik dikkate alınırsa, tüketim kooperatiflerinin bugün birinci sırada yer aldığı da bir gerçektir. Bunun, tüketim kooperatiflerinin üye sayılarındaki artıştan doğan bir eğilimi yansıttığını söyleyebiliriz. Bireysel üyelikte 128 milyon üyesiyle (UKB üyelerinin % 34.9'u) kredi kooperatifleri ikinci sırada, 67 milyon üyesiyle (toplam üyelerin % 18.2'si) tarımsal kooperatifler üçüncü sırada yer almaktadır. İlginç bir nokta da yüzyılın ortalarında toplam UKB üyelerinin binde birini (% 0.09) oluşturan su ürünleri, (balıkçılık) kooperatiflerinin sayısında iki kattan çok artış görülmüş fakat toplam UKB üyeliğindeki payı göresel olarak büyük bir artış gösterememiş % 2 dolaylarında kalmıştır.

Türkiye, UKB'de önce Türk Kooperatifçilik Kurumu'nca temsil edilirken, YOLKOOP, KONUTBİRLİK ve Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği de sonradan üye olmuşlardır.

Çizelge 1
ULUSLARARASI KOOPERATİF BİRLİĞİ (ICA)'NE ÜYE KOOPERATİFLERİN
TÜRLERİNE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI (%)
 (Kooperatif sayıları bin, üye sayıları milyon olarak okunacak)

Türü	Yıllar										1948 - 1988 Döneminde Gelişim Dizini			
	1948		1969		1977		1980		1988		Koop. Sayısı		Üye Sayısı	
	Koop.	Üye	Koop.	Üye	Koop.	Üye	Koop.	Üye	Koop.	Üye	1948	1988	1948	1988
Tüketim (%)	47.9 (14)	56.1 (44)	51. (9)	114.7 (43)	63.1 (8.5)	133.7 (38)	69.3 (10)	129.6 (35)	65.3 (9.7)	142.2 (35)	100	145	100	253
Kredi (%)	211.9 (62)	16. (13)	264. (47)	82. (31)	244.8 (33)	119.7 (34)	204.5 (29)	127.9 (35)	180.5 (27)	170.2 (29)	100	85	100	80
Tarımsal (%)	61.6 (18)	16.2 (13)	123 (22)	39.7 (15)	269.6 (36)	65.4 (18)	256.4 (36)	66.6 (18)	224.7 (33)	60.0 (10)	100	365	100	370
Konut (%)	2.2 (0.6)	.4 (.03)	40 (7)	6.4 (2.4)	67.6 (9)	12.6 (3.5)	69.3 (10)	17.4 (4.7)	72.1 (11)	14.1 (2.4)	100	3.277	100	3.525
İşçi Üretim (%)	11.3 (3.3)	.7 (.06)	65 (12)	6.3 (2.4)	45.9 (6)	5.9 (1.7)	53.9 (8)	6.3 (1.7)	35.1 (5.2)	3.0 (0.5)	100	311	100	183
Balıkçılık (%)	6.3 (1.8)	1.2 (.09)	8 (1.4)	1.5 (0.6)	18. (2.4)	2.4 (0.7)	15.5 (2.2)	2.2 (0.7)	15.2 (2.3)	2.0 (0.3)	100	241	100	167
Çeşitli (%)	3.6 (1)	36.6 (29)	10. (1.8)	17.2 (6.4)	32.8 (4.4)	15.4 (4.3)	36.8 (5.2)	16.8 (4.6)	81.8 (12)	204.8 (34)	100	2.272	100	560
TOPLAM	344.8 (100)	127.2 (100)	561. (100)	267.8 (100)	741.8 (100)	355.2 (100)	705.7 (100)	366.8 (100)	674.7 (100)	596.3 (100)	100	196	100	469

Kaynaklar: KRASHENINNIKOV, A.I., The International Cooperative Movement, Moskova, 1988, s. 84,126, 145
 ICA, XXVIII. Congress, Agenda and Reports, Cenevre, 1984 s.9.

II. TÜRKİYE'DE KENTSEL KOOPERATİFÇİLİĞİN NİCEL GELİŞMESİ

Ülkemizde kooperatifçilik alanında 1163 sayılı kooperatifler Yasası'nın yürürlüğe girdiği 1969 yılından bu yana hem nicel hem de nitel açıdan önemli gelişmeler görülmüştür. Hem tüzel (hukuksal) durumları açısından genellikle özel yasalara bağlı olmaları, hem de ayrı işlevler yüklenmeleri nedeniyle kırsal alan kooperatifleri ile daha çok kentsel alanlarda etkinlik gösteren, kentselliği ağır basan tarım dışı (kentsel) kooperatifleri ayrı ayrı ele almayı yeğliyoruz. Bu konudaki gelişmeleri kısaca şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Sayısal açıdan kooperatif ve birlik sayılarında son 15 yıllık dönemde önemli artışlar görülmüştür.
2. Kooperatif çeşitlerinde ve çalışma konularında çeşitlilik artmakla birlikte bu önemli ve anlamlı boyutlara ulaşamamıştır.
3. Yasanın öngördüğü üst birlikleşme beklenen hızda olmamıştır. Özellikle, ulusal birliğin kurulması gecikmiştir.
4. Kurulmuş olan kooperatiflerin kağıt üzerinde kalanları ile yasa değişikliklerine uyum sağlamayanların tüzel kişilikleri, konumları, varlıkları yasal açıdan sakittir.
5. Ülkemizde bölgelerarası toplumsal, ekonomik dengesizlikler, kooperatiflerin coğrafya bölgelerine dağılımında da yansımaları bulmaktadır. Kentleşmiş ve gelişmiş bölgelerde kooperatifleşme düzeyi yüksektir.

Şimdi bu konuları eldeki en son verilerin ışığında ortaya koymaya çalışalım.

1. KOOPERATİF VE BİRLİK SAYILARINDAKİ GELİŞMELER

Kooperatiflere ilişkin sayısal bilgilerimiz 1941 yılına değin gitmekte, ondan öncekilerle ilgili bilgiler ancak toplam olarak bilinmektedir. 1941 yılından önce kurulmuş kooperatiflerin sayısı 11,841 idi Kooperatifler Yasası'nın yürürlüğe girdiği 1969 yılına değin kooperatifleşme yavaş gitmiş, yalnızca 670 kooperatif kurulmuştu. 1969-1979 döneminde 7080 yeni kooperatif kurulması ile kooperatifleşmenin özellikle 1975'ten sonra hızlandığı, Çizelge-1'de açıkça görülmektedir. Bunda, kooperatifçilikten yana sosyal demokrat politikaların geliştirilip uygulamaya konulmasının büyük payı olduğu anlaşılıyor. Kooperatif sayılarındaki büyük patlama, 1984 yılından sonra olmuştur. Bunda, birincisi 1981'de, ikincisi 1984'te çıkarılan Toplu Konut yasalarının işletilmesinin etkileri açıktır. Toplu Konut Fonu'nun darboğaza girmesi üzerine 1987 yılından başlayarak kooperatif sayılarında bir gerileme görülmektedir (Bkz. Çizelge-2).

KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDEKİ NİCEL GELİŞİMİ

Çizelge-2
KENTSEL KOOPERATİF HAREKETTE SAYISAL GELİŞMELER
(1941-1991)

Yıllar	Kurulan Kooperatifler					
	Toplam Kooperatifler			Konut Kooperatifleri		
	Sayı	(%)	Yıllık Ortalama	Sayı	(%)	Yıllık Ortalama
Belirsiz	11.841	25.9	-	9.028	24.2	-
(%)	(100)			(76.2)		
1941-1968	670	1.5	39	224	6	13
(%)	(100)			(33.4)		
1969-1979	7.080	15.5	337	4.339	11.6	394
(%)	(100)			(61.3)		
1980	793			540		
1981	498			333		
1982	422			295		
1983	424			279		
1984	1.526			1.219		
1985	2.797			2.397		
1986	4.258			3.822		
1987	5.591			5.201		
1988	3.608			3.148		
1989	2.233			1.688		
1990	2.371			1.933		
1991	2.466			2.889		
1980-1991	26.194	57.2	2.182	23.744	63.6	2.158
(%)	(100)			(90.6)		
TOPLAM	45.785	100	679	37.335	100	510
Göresel Payı(%)	100	-	-	81.5	-	-

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bilgi İşlem Merkezi

Çizelge-1'in incelemesinden, ülkemizdeki kooperatiflerin % 57.2 gibi önemli bölümünün 1980-1991 döneminde kurulmuş olduğu anlaşılıyor. Yılda ortalama artış daha önceki dönemlere göre çok yüksektir. 1969-79 yıllarını içeren onbir yıllık dönemde ortalama olarak yılda 644 kooperatif kurulurken 1980'den başlayarak 1991 sonuna değin on iki yıllık dönemde bu ortalama 2183 olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi bunda Toplu Konut Yasalarıyla kurulan fonlardan yararlanarak konut kooperatiflerinin başarılı sonuçlar elde etmesi nedeniyle bu tür kooperatiflerin sayılarında büyük patlama görülmesinin önemli payı vardır. Gerçekten, aynı dönem de, kurulan toplam kooperatiflerin içinde konut kooperatiflerinin oranı yaklaşık % 91'dir.

Kooperatiflerin dörtebirinden çoğunun (%26'sının) kuruluş yılının belirli olmaması, bu konudaki belgeleme ve dosyalama işlemlerinin ne denli sağlıklı olduğu konusunda bir göstergedir. Bu, belgeler bilgisayara işlendikten sonra anlaşılmıştır.

2. KOOPERATİF TÜR VE ÇALIŞMA KONULARINDAKİ ÇEŞİTLENMELER

Yıllar geçtikçe ülkemizdeki kooperatif türleri de giderek çoğalmaktadır. Gereksinmeler ortaya çıktıkça değişik konularda çalışan kooperatifler kurulmakta, giderek yaygınlaşmaktadır. Resmi sayılamalar bu çeşitliliği tam yansıtmamakla birlikte, bu konuda kabaca bir görüş elde etmeğe elverişlidir. Esnaf ve sanatkarlar ilk kez 1949'da kooperatiflerini kurmuşlardı. Küçük Sanayi Sitesi kooperatiflerinin ilki 1953'te ortaya çıkmıştır. İşletme kooperatiflerinin geçmişi de 1953'e dek uzanıyor. 1954'te de ilk toplu işyeri yapı kooperatifleri kuruldu. Üretim ve pazarlama kooperatiflerinin örgütlenmeleri 1956 yılına rastlıyor. Motorlu Taşıyıcılar ilk kez 1958'de kooperatiflerini kurdular. Turizmi Geliştirmeyi amaçlayan kooperatifler ilk kez 1969'da kurulmağa başladı. Sağlık (temin) ve Dağıtım kooperatifleri de 1958'de başladı.

Ülkemizde en kalabalık kesimi oluşturan tüketicilerin kooperatifleri 1925'te Atatürk'ün önderliğinde kurulmuştu. 1980'lere değin çok sınırlı bir uygulama bulan konut kooperatiflerinin ilkinin kurulması 1934 yılına rastlamaktadır.

Kooperatif harekete eczacılar 1978'de katılmağa başladılar. 1979'da taşıyıcılar (hamallar) ilk emek kooperatifini kurmuş oldular. Yayıncılık kooperatiflerinin kurulması da 80'li yıllara kalmıştır.

Çoğu şimdilik yapı kooperatifleri kapsamında sayılan yeni kooperatif girişimleri ilgi çekicidir. Gecekondu geliştirme, çevre, tarihsel çevreyi koruma ve geliştirme alanlarında son yıllarda sayıları sınırlı da olsa girişimlere rastlıyoruz. Şimdilik eğitim, sağlık, toplu taşıma konularında kamuoyunun oluşmakta olduğunu izlemekteyiz.

Konularına göre kooperatif ve üye sayılarını Çizelge 3'te özetliyoruz.

Çizelge-3'ten açıkça anlaşılacağı gibi, Türkiye'de sayıca en büyük çoğunluğu (% 80'i) konut kooperatifleri oluşturmaktadır. Bunları yaklaşık % 8 oranıyla tüketim. % 4 ile motorlu taşıyıcılar, % 2 ile küçük sanayi sitesi ve 1.9 ile toplu işyeri yapı kooperatifleri izlemektedir. Esnaf ve sanatkarlar yapı kooperatifleri üye sayısı açısından üçüncü sırada olmasına karşın, kooperatif sayısı olarak toplamın % 1.8'ini oluşturmaktadır. Üye sayıları dikkate alındığında yine konut kooperatifleri birinci sırayı almaktadır. Tüketim kooperatifleri % 17.4, esnaf sanatkarlar % 14.7 oranlarıyla dikkati çekmektedir. Başka önemli bir gözlem de, kooperatiflerin ortalama üye sayılarının çok düşük olmasıdır. Türkiye genelinde kooperatif başına ortalama 63 kişi düşmektedir. Bu açıdan bakıldığında ortalamanın çok üstünde olan esnaf-sanatkar kefalet kooperatiflerinin ortalama büyüklüğü 509 kişidir. Sigorta kooperatifi 404, küçük sanayi yapı kooperatifleri 166, tüketim kooperatifleri 145, işletme kooperatifleri 159, üretim ve pazarlama kooperatifleri 103 ortalama büyüklüklerine sahip bulunuyor. Konut kooperatiflerinin ortalama üye sayısı (43) Türkiye ortalamasının çok altındadır. Bu, konut maliyetlerinin düşürülmesini engelleyici birdurumdur. Ortalama olarak 150-250 arasındaki büyüklüklerin konut kooperatifleri için en elverişli, ekonomik açıdan da en uygun olduğu söylenebilir.

KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDEKİ NİCEL GELİŞİMİ

ÇİZELGE-3
TARIMDIŞI KOOPERATİFLER İLE ÜYELERİNİN TÜR VE
KONULARINA GÖRE DAĞILIMI
(31.12.1991)

Konularına Göre Kooperatif Türleri	Kooperatifler(A)		Üyeler (B)		Ortalama Koöp. Büyüklüğü (B/A)
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	
Konut Yapı Koop.	35.965	79.7	1.545.747	54.2	43
Tüketim	3.419	7.6	495.591	17.4	145
Motorlu Taşıyıcılar	1.991	4.4	80.704	2.8	41
Esnaf-sanatkarlar Kef.	823	1.8	419.146	14.7	509
Küçük Sanat	351	.8	14.244	.5	41
Küç. San. Sitesi Yapı	903	2.0	149.824	5.3	166
Sağlama-Dağıtım	212	.4	7.624	.3	36
Turizmi Geliştirme	223	.5	15.053	.5	67
Üretim ve Pazarlama	268	.6	26.006	.9	103
Tedarik ve Kefalet	6	.01	549	.02	92
Toplu İşyeri Yapı	899	1.9	86.865	3.	97
Yayıncılık	3	.005	19	.001	7
Taşıyıcılık (Hamallık)	3	.005	10	.0005	7
İşletme	63	.1	9.986	.4	159
Sigorta	3	.005	1.213	.04	404
Yardımlaşma	2	.004	0	.0	0
TOPLAM	45.134	99.8*	2.852.581	100.1*	63

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verilerine dayalı olarak düzenlenmiştir.

* Kimi sayıların çok küçük olması nedeniyle oranların toplamı 100'e eşitlenemedi.

3. ÜST BİRLİKLEŞMEDEKİ GECİKMELER

Ülkemizde kooperatifçilik gerçek anlamda bir kooperatif harekete dönüşmüş değildir. 1163 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesinden bu yana çeşitli konularda çalışan farklı türden kooperatiflerin birliklerini, merkez birliklerini tamamlamış değillerdir. Tüm kooperatif türlerinin en üst düzeydeki örgütü olarak yasayla da öngörülen Türkiye Kooperatifler Ulusal Birliği'nin kuruluşu da, aradan uzun süre geçtikten sonra 1992 başlarında gerçekleşebilmiştir. Ulusal Birliğin kurucuları arasında yalnızca iki merkez birliği (Esnaf-Sanatkar Kefalet ve Türkiye Kent Kooperatifleri) yer alabilmiştir. Öbür kurucular, örneğin Eczacılar, Motorlu Taşıyıcılar, tüketim, köy kalkınma ve küçük sanayi siteleri kooperatifleri Ulusal Birlik'te birer birlik düzeyinde temsil edilmektedirler. İşçi tüketim kooperatif birliklerinin yakında merkez birliğine kavuşmaları umulmaktadır. Motorlu taşıyıcılar kooperatifleri birliklerinin de merkez birliği kurma yolunda çalışmalarını biliyoruz. Eczacı kooperatifleri bölgesel ölçekte çalışmaları için Birliğin bugünden merkez birliği işlevlerini yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Ulusal Birlik'in önümüzdeki kuruluş yıllarında merkez birliklerini oluşturmamış olan birliklerin bu yönde örgütlenmelerini sağlamaya öncülük etmesi beklenmektedir. Ayrıca, özel yasaları

nedeniyle tarım satış ve kredi kooperatiflerinin yeniden demokratik bir yapıya kavuşturulmalarını sağlayarak çatısına almak olmalıdır. Tarım kredi kooperatif birliklerinin merkez birliği kurulmuş bulunmaktadır. Tarım satış kooperatifleri birlikleri için merkez birliği kurulması yoluna gidilmemiştir.

4. TÜZEL (HUKUKSAL) KONUMLARI SAĞLAM OLMİYAN KOOPERATİFLER

Kooperatifler ile birlik ve üst kuruluşlara ilişkin bilgiler temelde kurulmuş olan tüm kooperatiflerin etkinlikte bulunduğunu göstermiyor. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bilgi işlem birimindeki çalışmalar bu konuda çok ilginç verilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Gerçekten, 9.12.1991 gününe değin kurulmuş olan 45 bini aşkın tarımdışı kooperatiflerden ancak 26 bin 500'ünün etkinlik gösterdiğini sözkonusu kaynaktan öğrenmiş bulunuyoruz. 11,690 kooperatifin dağıldığı, 5003'ünün sonbulma (tasfiye) durumunda bulunduğunu, 1848'inin de kayıtlarının çeşitli nedenlerle silindiğini anlıyoruz. Bu bilgilerin ışığında özellikle yasa değişikliğinden sonra 1989'dan bu yana kurulan 7.431 kooperatif ile yasa değişikliğine uyum sağlayan 21,192, toplam 28, 623 kooperatifin yasal açıdan etkin (Faal) olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, 11,847 kooperatifin "münfesih" olduğunu, 5,026'sının "tasfiye" edilmekte bulunduğunu, 2,375'inin de kaydının silindiğini (terkin edildiğini)ni resmi sayılamalar göstermektedir. Bu bilgilere bakılırsa kurulmuş bulunan toplam 47,872 tarımdışı kooperatiften % 60'ı yasal açıdan etkin sayılmaktadır. Geri kalanlardan % 2,5' inin kaydı silinmiştir. Kooperatiflerden dörtte birinin (% 24,8' inin) ömrü sona ermiştir. Tüzel yaşamı sona ermiş bulunan ve dağılıma işlemleri süren (tasfiye durumundaki) kooperatifler toplamın yirmide birini (% 5.3'ünü) oluşturmaktadır.

5. KENTSEL KOOPERATİFLERİN COĞRAFYA BÖLGELERİNE DAĞILIMI

Kooperatiflerin büyük ölçüde gelişmiş bölgelerdeki illerde toplandığı anlaşılmaktadır. konuyla ilgili bilgiler Çizelge-3'te özetlenmiştir.

Çizelge-4'ten anlaşıldığına göre, ülkemizdeki bölgelerarası toplumsal, ekonomik farklılıklara koşut olarak kooperatifleşme açısından da coğrafya bölgeleri arasında değersizlikler vardır.

Tarımdışı kooperatiflerin tüzel durumları açısından etkin (faal) olanların önemli birer bölümü (% 27) Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde bulunmaktadır. Bunları % 17 oranıyla Ege, % 13 ile Akdeniz, % 10 ile Karadeniz izlemektedir. Güneydoğu ve Doğu bölgeleri sırasıyla % 2 ve % 5 oranlarıyla en az Kooperatif bulunan illeri içermektedir. Buna koşut olarak, kooperatife üye olanların sayısı açısından Marmara ve İç Anadolu bölgeleri birinci ve ikinci, Ege üçüncü sıralardadır. Bunu sırasıyla Akdeniz, Karadeniz bölgeleri izlemektedir. Bu açıdan da Doğu ve Güneydoğu bölgeleri en düşük sıralarda yer almaktadır.

Kooperatiflerin ortalama büyüklüklerini göstermede yardımcı bir ölçüt olarak kooperatif başına düşen üye sayıları karşılaştırıldığında, yalnızca Akdeniz ile Doğu bölgeleri ülke ortalaması olan 90 kişinin altında (sırasıyla 79 ve 72) kalmaktadır. Buna karşılık, öbür bölgeler ülke ortalamasının üstünde kooperatif büyüklüklerine sahip bulunmaktadır. İlginç olanı, en az kooperatif ve üye sayısına sahip bulunan Güneydoğu

KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDEKİ NİCEL GELİŞİMİ

bölgesinde ortalama kooperatif büyüklüğünün en yüksek (108) düzeyde olmasıdır. Bunun nedenini anlamak güçtür.

Çizelge- 4

KENTSEL KOOPERATİFLERİN COĞRAFYA BÖLGELERİNE DAĞILIMI

Kooperatifler						
Coğrafya Bölgeleri	Etkin Durumdakiler			Toplam		
	Koop. Sayısı	Üye Sayısı	Ortalama Büyüklük	Koop. Sayısı	Üye Sayısı	Ortalama Büyüklük
Marmara (%)	7.673 (27)	714.140 (28)	93	12.642 (27)	799.965 (27)	63
Ege (%)	4.775 (17)	442.198 (17)	93	7.408 (16)	492.381 (17)	67
İç Anadolu (%)	7.625 (27)	692.131 (27)	91	13.304 (28)	802.182 (27)	60
Karadeniz (%)	2.880 (10)	270.097 (11)	94	4.861 (10)	311.372 (11)	64
Akdeniz (%)	3.665 (13)	289.062 (11)	79	6.293 (13)	330.119 (11)	52
Güneydoğu (%)	640 (2)	69.070 (3)	108	1.135 (2)	74.304 (3)	65
Doğu (%)	1.284 (5)	90.420 (4)	72	2.099 (4)	112.239 (4)	54
TOPLAM	28.542 (100)	2.567.138 (100)	90	47.743 (100)	2.292.562 (100)	61

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 14.5.1992 gününe ilişkin verilerine dayanılarak düzenlenmiştir.

III. KIRSAL (TARIMSAL AMAÇLI) KOOPERATİFLERİN NİCEL GELİŞMESİ

Kırsal alanda çalışan kooperatifler konusundaki bilgilerimiz üzerinde sağlıklı çözümler yapabilecek ölçüde elverişli olmamakla birlikte, bu konudaki resmi olan olmayan verileri birarada değerlendirerek gelişmeleri incelemek istiyoruz. Hemen belirtelim ki kırsal alandaki verileri değerlendirirken şu noktaları usumuzda bulundurmalıyız :

CEVAT GERAY

1. Tarımsal amaçlı olmasına, kırsal alanda etkinlik göstermesine karşın özel yasalarına göre yönetilen Tarım Satış, Tütün Satış kooperatifleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetki alanına girmektedir.

2. Özel yasasına göre yönetilen Tarım Kredi Kooperatifleri yanında 1163 sayılı Kooperatifler Yasası'na göre çalışan kırsal alan kooperatifleri Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın yetki alanına girmektedir.

3. 1989'dan sonra Tarım, Ormanlık ve Köy İşleri Bakanlığı kooperatif türlerinin sayısını azaltarak çeşitli türdeki kooperatiflerin daha önceki yıllara göre gelişimini inceleme ve karşılaştırmalar yapma olanağını ortadan kaldırmıştır. Sözü edilen Bakanlık genelde dört tür kooperatifle ilgili sayısal bilgiler sağlamakta, Tarım Kredi Kooperatifleri nedense bunların dışında tutulmaktadır.

1. SAYISAL GELİŞMELER

Çeşitli kaynaklardan derlediğimiz bilgileri özetlediğimiz Çizelge-5'de , kırsal alandaki kooperatiflerin sayısal gelişimi özetlenmiştir. 1957 yılından önce kurulmuş olan kooperatiflerin sayısı 2 bini bulmuyordu (1915 kırsal kooperatif vardı). Bu kooperatiflere üye olanların sayısı 1.3 milyona yaklaşıyordu. Kırsal alanda kooperatifleşme eğilimi 1964'ten sonra patlama göstermiştir. Yurt dışına işçi olarak gideceklere öncelik verilmesi için köy kalkınma kooperatiflerine öncelik tanıyan bir siyasa güdülmesi birdenbire bu tür kooperatiflerin sayıya çoğalmasını yapay olarak özendirmiştir. Gerçekten, 1965 yılında köy kalkınma kooperatiflerinin sayısı 128 iken 1970'te bunların sayısı 1,776'ya yükselmiş, 1976'a kooperatifçiliğe ve kırsal gelişmeye öncelik tanıyan siyasal akımların ve yöneltilerin güdülmesinin de etkisiyle bu sayı 6,411'i bulmuştur. Bölgesel ve merkez birliklerini (KÖYKOOP'u) de oluşturan köy kalkınma kooperatiflerinin önemli bir bölümü 12 Eylül sonrası askeri yönetimden en büyük darbeyi yiyen demokratik kooperatifçilik kesimi olmuştur. Birtakım özel kesim ortaklıklarına, hayali ihracat yapanları kurtarma yoluna gidilmişken, KÖYKOOP merkez birliği yöneticileri sıkıyönetim yargıçlıklarında tutuklu olarak yargılanmışlar, kimi birliklerin etkinlik göstermeleri yasaklanmış, ekonomik baskılar yüzünden dağılmak zorunda bırakılmışlar, borçlarını ödeyemez duruma getirilmişler, işletmelerden çoğu, alacaklı bankalar aracılığı ile kasaba eşrafına yok pahasına satılmışlardır. Bu arada, ilgili Bakanlık merkez birliğinin tasfiyesini yargıçlıktan istemiş, böylece dağılma ve tasfiye aşamasına gelinmiştir. Sonradan ayakta kalabilmiş, etkinlik gösterebilen birliklerin yeni bir merkez birliği oluşturma girişimlerine ilgili Bakanlıkça izin verilmemiştir. Konuyla ilgili iptal davası yönetsel yargı organlarının önünde çözüm beklemektedir. 1989'da 1163 sayılı yasada yapılan değişiklikler bahane edilerek ilgili bakanlık örnek anasözleşmeler yoluyla köykalkınma kooperatiflerini "tarımsal kalkınma kooperatifi" adı altında yeni bir kooperatif türü yaratmış, artık köy kalkınma kooperatifinden söz edilmez olmuştur. Bakanlığın yeni yeni düzenlemesine göre, pek çok köy kalkınma kooperatifinin canlandırılması için bir çaba göstermediği anlaşılıyor. Başka türden kooperatiflerle "tarımsal kalkınma" şemsiyesi altına alındıktan sonra bunların 1987'de 5,446 olan sayılarının ansızın 3,520'ye inmesi bu gözlemi doğrular niteliktedir.

Kırsal kesimde kooperatifleşmenin 1957-83 arasındaki 25 yıllık dönemde kağıt üzerinde de olsa doruğuna çıktığını, 1957 yılı 100 sayıldığında kooperatif sayısının 721'e ulaştığını görüyoruz. Sonradan dizinleme katsayısı azalmağa başlamış 1991'de 421'e inmiştir. Bu, kırsal kooperatifçilikte bir gerileme olarak nitelenebilir (Çizelge-6). Tüzel

KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDEKİ NİCEL GELİŞİMİ

konumları sağlıklı olmayan, hiçbir destek görmediği için zorluklarla karşılaşan kimi birim kooperatiflerin, yasa değişikliğinden sonra durumlarını uyarlayamaz duruma düşmelerine bağlayabiliriz. Bununla birlikte, son on iki yılın kırsal kesim kooperatifçiliği açısından da ünlü kooperatifçi Nusret Uzgören'in deyimiyle "teneke yada bakır" döneminin yaşandığı da gözden uzak tutulmamalıdır. Özel yasaları uyarınca devletin güdümünde yönetilen kooperatiflerin de zamanında genel kurullarını yapmadıkları, daha doğrusu yaptırılmadıkları bilinmektedir. Bakanlığın, tarımsal kooperatif örnek anasözleşme uygulaması demokratik kooperatifçiliğin gelişmesine engel oluşturmaktadır.

Çizelge-6

KIRSAL KESİMDE KOOPERATİFÇİLİĞİN NİCEL GELİŞİMİ (1957-1991)

Yıllar	Kooperatifler		Üyeler		Ortalama Kooperatif Büyüklüğü C=B/C
	Sayı (A)	Dizinleme 1957=100	Sayı (B)	Dizinleme 1957=100	
1957	1.915	100	1.270.000	100	663
1960	2.028	106	1.380.800	109	681
1965	2.665	139	1.641.000	129	616
1970	5.953	311	2.260.776	178	380
1976	11.934	623	3.231.065	254	271
1980	13.123	685	*	*	*
1983	13.814	721	*	*	*
1987	12.293	642	4.331.850	341	352
1990	7.462	390	4.313.081	340	578
1991	8.070	421	4.293.436	338	532

Kaynak: Sanayi ve Ticaret, Tarım ve Köyişleri Bakanlıkları, C.Geray, Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar, TODAİE, Ankara, 1974.

Açıklama: * Elde güvenilir bilgi yok.

Önce yasa gücünde kararname çıkarılarak, sonra da bunları TBMM'nden geçirerek yasallaştıran bir tutum sonucu olarak Tarım Satış ve Kredi Kooperatifleri ve üst birliklerinin tamamıyla siyasal iktidarın denetimine girmesi kırsal alanda kooperatifçiliğin gelişmesine elverişsiz bir ortam yaratmıştır. Bu tutum, genelde 1982 Anayasası'nın ilgili maddesinde kooperatiflerin "devletin hertürlü kontrol ve denetimine" (her iki sözcük de aynı anlamdadır!) bağlı olduğuna ilişkin kurala dayandırılmaktadır. Bu, temel kooperatifçilik ilkelerinin başında yer alan, kooperatifleri ekonomik demokrasinin beşiği durumuna getiren demokratik yönetim ilkesini özüyle zedelemektedir. Devletin denetim yetkisi, sırasında kooperatif yönetimine atanmış kişileri sokma, seçilmiş organları yargı kararı olmaksızın görevden alma, yerine yenilerini atama, böylece kooperatifin istencini belirleyen genel kurulun yerine geçerek karar alma hakkını siyasal iktidarlara vermez. Her temel hakkın kullanılmasında Anayasa'nın getirdiği siyaset yasaklarının kooperatifçilik konusunda da öngörülmesi genelde ve kırsal kesim özelinde olumsuz etkide bulunmaktadır.

CEVAT GERAY

Çizelge-6'dan açıkça anlaşılacağı gibi, kırsal alandaki kooperatiflerin büyüklükleri yıllara göre değişmiştir. 1957 yılında kooperatif başına ortalama 663 üye düşüyordu. 1960'da en yüksek noktaya (681'e) ulaştıktan sonra 1970'te 380'e; 1976'da 271'e inmiştir. 1990'da ortalama büyüklük artmağa başlamıştır. Bu da satış ve kredi kooperatiflerinin giderek daha çok köye hizmet vermesi üzerine ortalama büyüklüklerinin artmasına bağlanabilir.

2. KIRSAL KOOPERATİFLERİN TÜRLERİ VE ÇALIŞMA KONULARINA GÖRE ÇEŞİTLENMELERİ

Toplumsal, ekonomik koşullardaki değişmelerin yarattığı yeni gereksinimleri karşılamak, pazara açılmanın, teknolojik ilerlemenin, kitle iletişimindeki gelişmelerin yarattığı olanaklardan yararlanmak, karşılaşılan sorunlara çözüm bulmak amacıyla kırsal kooperatiflerin yeni işlevler yüklenmesi, yeni kooperatif türlerinin ortaya çıkması beklenirdi. Tarımsal kredi ve satış dışındaki konularda üretimle, tüketimle, çeşitli ortaklaşa yerel işgörülerle ilgili olarak çok yönlü, çok amaçlı kooperatiflere yönelinmesi eğiliminin güçlenmesi için köy kalkınma kooperatiflerinin ortaya çıktığı 1960'lı yılların ortalarına değin beklemek gerekmiştir. Yurt dışına işçi olarak gitmede öncelik kazanmak amacı gibi yapay bir dürtüyle ortaya çıkan bu çok amaçlı kırsal kooperatiflerin 1965'ten sonra hızla yayılmağa başlamasında, daha sonra, kırsal sorunların çözümünde kooperatifçiliğin öneminin siyasal parti izlenince ve seçim bildirgelerinde yer almasının, hatta sınırlı da olsa uygulamaya konulmasının da etkisi vardır. Köy işleri ve Kooperatifler Bakanlığı'nın kurulması, "köy-kent", "tarım kent", "merkezköy" gibi girişimler, toplum kalkınması deneme çalışmaları, kısacası planlı kalkınma döneminin ilk on yılı etkinlikleri hep bu yıllara rastlamıştır (Çizelge-7).

Doğukaradeniz'de çay üretimin artmasına koşut olarak çay kooperatifleri giderek çoğalmış, 1957'de yalnızca 5 birim kooperatif varken bunların sayısı 1987'de 107'ye ulaşmıştır.

Toprak-Su Kooperatifi olarak bilinen, bugün adı Bakanlıkça "sulama kooperatifi"ne çevrilen kooperatifler ilk kez 1965 yılında ortaya çıkmıştır. Toprağın tarıma elverişli duruma getirilmesi ve sulama altyapısının korunması, bakımı, onarımı ve işletilmesi yoluyla çiftçinin yararlanabilmesi amacıyla yönetimce köylüye bir tür, altyapı ve hizmetten yararlanmanın önkoşulu olarak ileri sürülen bir kooperatif türüdür. 1991 yılında sulama kooperatiflerinin toplam kırsal kooperatifler içindeki payı % 16 dolaylarındadır. Kooperatif üyeleri arasında yalnızca % 3'ü oluşmaktadır.

Su ürünleri kooperatifçiliği, özellikle doğal ve yapay göllerde dışsıtım amacıyla yapılan, başta kerevit olmak üzere su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği yapan küçük üreticilerin biraraya gelmesiyle oluşmaktadır. 1970'li yıllarda etkinliğe başlayan bu kooperatiflerin sayıları 253'e, üye sayısı da 17,119'a ulaşmıştır.

1970'li yılların ortalarında ortaya çıkan bir kooperatif türü de Toprak ve Tarım Reformu Kooperatifleri olmuştur. Sonradan Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen Toprak ve Tarım Reformuna ilişkin yasa gücünde kararname ve çıkarılan yasa toprak reformundan yararlanacak olan çiftçilerin kooperatife üye olmalarını önkoşuyordu. Bu türden 12 kooperatif kurulduysa da yasanın iptal edilmesi üzerine bu kooperatifler varlıklarını yitirdiler. 1984'te çıkarılan Sulanabilir Arazide Toprak ve Toprak Reformu

KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDEKİ NİCEL GELİŞİMİ

yapılmasına ilişkin yasa böyle bir önkoşul getirmediğinden uygulamada bu tür kooperatiflere yönelilmemektedir.

Çizelge-7 ÇALIŞMA KONUSU VE TÜRLERİNE GÖRE KIRSAL KOOPERATİFLERİN DAĞILIMI

Kooperatif Tür ve Konuları	1960		1987		1991	
	Koop.	Üye	Koop.	Üye	Koop.	Üye
Tarım Kredi	1.572	937.000	2.397	1.516.749	2.484	1.580.172
Pancar	16	238.000	24	1.253.856	28	1.361.032
Çay	10	12.000	107	107.661	-	-
Balıkçılık	25	6.000	-	-	-	-
Su Ürünleri	188	26.000	408	21.508	252	17.119
Tarım Satış	214	161.000	424	612.780	422	687.081
Toprak - Su	-	-	1.408	137.306	-	-
Sulama*	-	-	-	-	1.282	124.388
Köy Kalkınma*	-	-	5.446	478.838	-	-
Tarımsal Kalkınma*	-	-	-	-	3.602	523.744
Orman Köy Kalkınma*	-	-	1.885	193.189	-	-
Hayvancılık**	-	-	172	9.975	-	-
TOPLAM	2.028	1.380.000	12.271	4.331.850	8.070	4.293.536

Kaynak: Önceki Çizelgedekinin aynı

Açıklama: *Bakanlığın ad değiştirmesinden ya da kooperatif türlerini yeniden kümelendirmesinden kaynaklanıyor

**Bakanlığın, son kümelendirmede hangi tür kooperatifler arasında aldığını saptayamadık.

Köy elektrikleştirilmesi kapsamında köylerine elektrik getirmek isteyenlerin bu konudaki yapım, bakım, onarım, işletme işlevlerini yüklenmek üzere sınırlı sayı da kooperatif kurulduğunu, fakat yaygınlık kazanamadığını belirtmekle yetiniyoruz. TEK Yasası'nın dağıtım işlerinde belediyeleri dışladığı anımsanacak olursa, özel kesim varken kooperatif yoluyla köye elektrik götürülmesinin özendirilmesi düşünülmemiştir.

3. KIRSAL KOOPERATİFLERİN COĞRAFYA BÖLGELERİNE DAĞILIMI

Kentsel alandaki kooperatiflerde de olduğu gibi kırsal kooperatifler de ülke düzeyinde dengesiz bir dağılım göstermektedir. İlgili bakanlıklardan alınan bilgileri birlikte değerlendirerek düzenlediğimiz Çizelge-8'in incelenmesi kooperatiflerin büyük bölümünün ülkenin gelişmiş bölgelerine yığıldığını ortaya koymaktadır.

Çizelge-8
TÜRKİYE'DE KOOPERATİFLERİN COĞRAFYA BÖLGELERİNE
DAĞILIMI
(31.12.1991)

Coğrafya Bölgeleri	Kooperatif (A)		Üye (B)		Ortalama Koop. Büyüklüğü(C)
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	C=B/A
KIRSAL KOOPERATİFLER*					
1.Marmara	1.593	20	884.538	20	555
2.Ege	1.411	18	564.381	13	400
3.İç Anadolu	1.649	21	1.080.032	25	655
4.Karadeniz	1.628	20	921.213	22	566
5.Akdeniz	1.171	15	319.369	7	272
6.Güneydoğu	181	2	262.394	6	1.450
7.Doğu	283	4	286.418	7	1.012
Ara Toplam	7.916	100	4.318.345	100	547
KENTSEL KOOPERATİFLER					
1.	7.673	27	714.140	28	93
2.	4.775	17	442.198	17	93
3.	7.625	27	629.131	27	91
4.	2.880	10	270.097	11	94
5.	3.645	13	289.062	11	79
6.	640	2	69.070	3	108
7.	1.284	5	90.420	4	72
Ara Toplam	28.542	100	2.567.118	100	90
TÜM KOOPERATİFLER					
1.	9.266	25	1.598.678	23	173
2.	6.186	17	1.006.579	15	163
3.	9.274	25	1.772.163	26	191
4.	4.508	12	1.191.310	17	264
5.	3.836	13	608.431	9	126
6.	821	2	331.464	5	404
7.	1.567	4	376.838	6	240
TÜRKİYE	36.458	98**	6.885.463	101**	189

Kaynak: Sanayi ve Ticaret, Tarım ve Köyşleri Bakanlıkları verilerine dayanılarak düzenlenmiştir.

Açıklamalar: * Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın denetiminde olan Tarım Satış ve Bağımsız Tarım Satış kooperatifleri ile Tütün Satış Kooperatifleri kırsal kooperatifler arasında sayılmıştır.

** Yüzdeler yuvarlatıldığından 100'e eşitlenemiyor.

Çizelge-8'den açıkça anlaşılacağı gibi, Doğu ve Güneydoğudaki kırsal kooperatiflerin toplamdaki payı, sırasıyla % 4 ve 2 gibi çok düşüktür. Bu kooperatiflerin

KOOPERATİFÇİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDEKİ NİCEL GELİŞİMİ

üyelerinin toplam içindeki payları da oldukça düşük (% 6 ve 7) düzeydedir. Kooperatif ve üye sayıları açısından İç Anadolu Bölgesi birinci sırada bulunuyor. İkinci sırada Karadeniz ve Marmara Bölgeleri gelmektedir. Tarımsal açıdan önemli bir bölge olan Ege'nin kooperatifler toplamındaki payı % 18, üyeler toplamındaki payı % 13 düzeyindedir. Bu yüzden Ege bölgesinde ortalama kırsal kooperatif büyüklüğü ortalamanın altındadır.

Kırsal alanda ortalama kooperatif büyüklüğü (547), kentsel kooperatiflerinkinin yaklaşık beş katıdır. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki kırsal kooperatiflerin ortalama büyüklüklerinin Türkiye ortalamasının 2 yada 3 katı olması dikkati çekmektedir. Bunun sağlıklı bir durum olup olmadığını açıklamak kolay değildir.

SONUÇ

Burada başka türlü resmi istatistiklerde yer almayan, ilgili bakanlıklardan sağladığımız bilgilere dayanarak kooperatif kuruluşların türleri, üye ve üst birleşme durumlarına ilişkin olarak sayısal gelişmeleri saptamaya çalıştık. Devlet İstatistik Enstitüsü, ticaret ortaklıkları içinde tüketim, yapı kesimiyle ilgili olarak konut kooperatifleri konularında kimi istatistik verileri sağlamakta, fakat kooperatif kesiminin bütününe kapsamamaktadır. Bu nedenle ortada araştırmacıların başvuracağı veriler olarak yalnızca ilgili bakanlığın elinde bulunan, çoğu kez yayımlanmayan bilgilere dayanmak zorunda kalmaktayız. Oysa bugüne değin kooperatiflerden çeşitli nedenlerle dağılmış yada tüzel kişiliği sona ermiş olanları da içerdiğinden bu bilgiler gerçeği tam olarak yansıtmıyordu. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nda son yıllarda kurulan Bilgi İşlem birimi bu bakanlığın yetki alanı kapsamına giren kooperatif kuruluşlara ilişkin bilgilerin güncelleştirilmesinde önemli bir katkısı olmuştur. 1163 sayılı kooperatifler yasasında yapılan son değişikliklere kooperatiflerin uyumunu sağlamak için öngörülen işlemleri tamamlamaları sırasında bu verileri denetleyerek adigeçen bakanlık gerçek durumu yansıtan bilgileri derleme konusunda önemli bir adım atmıştır. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın yetki alanına giren kooperatiflerin ne ölçüde gerçek durumu yansıttığına ilişkin kesin bir bilimiz yoktur. Bütün bunlar, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün bu konuyu ele alması gereğini ortaya koymaktadır. Kooperatif kesim giderek gelişmektedir. Bunlara ilişkin verilerin sağlıklı olarak toplanması zorunludur, kanısındayım.